

Fjärde roten, tomt 19

Kvarteret Värnamo

Sextonde roten 1637–57

Ö. Hamng.39

Åttonde roten 1657–70

Nordöstra hörnet mellan Drottninggatan
39 och Ö. Hamngatan 42 (NK-huset)

Hindrik Elking d.ä., kallad ”gamle Heinrick Eilking” (död c:a 1650)

1637: 5 mtl, 1638, 1640, 1643: 7 mtl, 1639, 1644–50: 6 mtl, 1641–42: 8 mtl

H. *Ingebor Hindrichs* R16 1651: 7 mtl, 1652: 6 mtl, 1653: 5 mtl, 1654: 4 mtl

Hindrik Elking d.ä. var nummer ett av tre kända medlemmar av familjen med detta namn. Han var född 1583 i Havixbeck i Westfalen och kom redan 1605 till Nylöse från Lübeck, där han lärt sig handelsyrket. Han tjänstgjorde enligt Fröding (GÄH:61) i Nylöse i två år som dräng och sedan i sex år ”för lön” hos *borgmästare Allert (Ollert) Syltman*. Från 1613 drev han sin egen handel. 3.8.1621 utsågs han till kämnär i Nylöse. Han blev en av den nya staden Göteborgs framgångsrikaste och rikaste handelsmän. Åren efter 1625 tillhörde han ett tag dem som arrenderade Kvibergs landerier. I december 1632 tycks han ha varit i färd med något husbygge (eller reparation), ty då rekvirerade han 30 holländska klinker. 1640 var han en av de åtta göteborgare, som förklarade sig vilja starta ett kompani för karduanberedning. Under några år var han föreståndare för svenska kyrkan och fattigvården. 1648 blev han rådsförvant. Han avled 30.7.1650.

Han gifte sig i Nylöse med *Ingeborg Håkansdotter* som efterlevde honom och i mantalslängderna står kvar på denna plats t.o.m. 1654. Så sent som den 20.11.1671 frågades det i Göteborgs rådhusrätt, varför arvingarna inte hade uppvisat inventarium och arvskifte efter gamle Henrik Eilking i rätten. *Rådman Erik Gunnarsson* berättade sig tillsammans med *rådman Anders Amundsson* och *Weddich Dellinguhsen* ha övervarit inventarium men arvskiftet hade skett arvingarna emellan utan vittnen.

Gamle Henrik Eilking's barn ägde ett betydande antal tomter här vid östra hamnen: här ligger i ett sammanhang tomter, som ägts av *Johan Eilking*, och *rådman Henrik Eilking* också kallad *Henrik Eilking senior*, *Ingrid Eilking* (gift 1/ *handelsman Johan Elers*, 2/ *Christian Nötel*), *Berendt* och *Håkan Eilking*). En god källa för kunskapen om familjen Eilking är studiet av rättegångshandlingarna för tvisterna inom familjen angående den omyndigförklarade brodern *Jöns Eilking* (se 4.123).

Rådhusrätten besvärade sig den 5.2.1674 över Jöns Eilking's änka *Margareta (Hellicia eller) Herlitzén* att hon besvärade den ”icke allenast var rådhusdag utan också dem som rätten bekläda 1.2.3 mer eller mindre gånger om dagen, att man henne varken från Rådhuset eller sine egne dörrar kan avhålla”. Hon förmanades att ”hon innehåller med sådan egenvillighet, respekterar Kungl. Hovrättens dom, avstående från så många dess domkval etc”. Jöns Eilking hade från början ärvt 5 000 rdr men redan 28.1.1667 återstod bara 2 600 rdr. – Det nämndes 3.5.1666, att *Jacob Herwegh* var gift med Jöns Eilking's syster. Deras dotter *Sara Herwegh* gifte sig med *handelsmannen Nils Pehrsson* och blev mor till bröderna *Jacob* och *Niclas Sahlgren*.

Eftersom Jöns Eilking ensam fick 5 000 rdr i arv och hade så många syskon så måste arvet efter gamle Henrik Eilking ha varit enormt.

Henrik Eilking senior (senare rådmän)

1655: 2 mtl, 1656–57v (VIII), 1656: 14.16, 1657: 8 +8, 1658: 20, 1659 (till Johan Elers plats) – 1663: 6 1666–69, tomten öde 1670–71, Gustavi tomtöreslängd 1670–81

Henrik Eilking flyttade efter den stora branden 1669 till 5.60, Norra Hamngatan, tomten för, nuvarande ”Sahlgrenska huset” d.v.s. det en tid av Jacob Sahlgren ägda.

Henrik Johansson (hos Henrik Eilking) 1643: 1 mtl

Handelsmannen Olof Persson (Ekmarck)(1697–28, änkan 1729–37)

lagbjöd den 16.8.1697 enligt Göteborgs magistrats arkiv (AIIa:1) hus och gård vid lilla hamnen inköpt av herr Henrik Eilking senior belägen mellan handelsmannen Nils Persson i norr och sal Torkel Esbjörnssons änka i söder. I ett bilagt brev skrev Olof Persson, att Nils Persson till Olof Persson hade överlåtit sin börd- och naborätt uti den gården, som hade inhandlats av rådmän Henrik Eilking på villkor, att Olof Persson skulle taga sin bostad på södra sidan och med ingen byggnad betaga Nils Persson dagsljuset.

Nils Persson Sahlgrens bördsrätt sammanhängde med att hans svärfader *rådsförvanten Jacob Herwegh* var gift med en syster till rådmän Henrik Eilking. Rådmän Torsten Gädda har hävdad teorin att handelsmännen Nils och Olof Persson var bröder men det finns ingenting i Uddevalla domböcker, som antyder att Olof Persson Eekmarck liksom Nils Persson var son till vice borgmästaren där Per Nilsson. Mera troligt är det, att Olof Persson (på grund av anknytningen till Henrik Eilking) var son till den handelsman Per Olufsson, som var bosatt 5.39 och återflyttade till sin födelsestad Vänersborg.

Det pris, som Henrik Eilking betingade sig, var 3 200 d kmt och 100 dalers diskretion till dottern, *sal. Nils Printz änka*. Olof Persson Ekmarck fick uppbud den 16.8.1697 och fasta 20.9.1697.

Olof Persson Ekmarck var framstående som handelsman och föreståndare för Gustavi kyrka. Han omtalades först som rådmän Henrik Eilking's tjänare t.ex. i rätten den 20.8.1683. Laurent Böker intygade 14.12.1713 (EIIa:25), att handelsmannen Olof Persson erlagt sin borgared och sina burpenningar 1689. I Gustavi räkenskaper omtalas betalning den 15.6.1692 för hemmavigning av ”Olof Persson hos Hindrik Eilking” och betalning för begravning av Herr Olof Perssons små barn den 10.10.1694 och 20.7.1699.

Enl RR 1704:334 hade handelsmannen Olof Persson löst till sig borgmästare Hans von Gerdes pretention i Annika Olufsdotter Önnerefs hus och gård (se 9.15), vilken uppgick till 125 d smt. Med hans egen fordran 22 daler 4 öre och hans syster *Cecilia Persdotters* på 23 daler samt resterande hushyra uppgick summan till 191 d 4 öre. Det förefaller som om denna syster Cecilia var gift med *lantmätaren Wilhelm Kruse*. Den 6.3.1721 (EIIa:33, Exh. 22.4.1721) begärde Olof P. Ekmarck att bli befriad från kyrkoföreståndareämbetet för Gustavi. Han begravdes den 16.3.1729 i domkyrkoförs.

Gården 4.19 ägdes 1729–37 av Olof Persson Ekmarks änka *Christina Stillman* genom vilken han var besvägrad med Henrik Eilking, vars handelsbetjänt han hade varit. Christina Stillmans föräldrar var *kontrollören vid Stora Sjötullen senare borgmästaren i Borås Anders Gunnarsson Stillman* och *Emerentia Poppelman* (se 5.39 och 5.41).

Herr Oluf Perssons dotter Catharina Olufsdotter fick sitt första stolrum den 23.7.1711 efter (*Söfring Nilssons* dotter) sal *Emerentia Söfringsdotter*. Rätten att överta stolrum i domkyrkan gick inom familjen. Emerentia Söfringsdotters mor *Margareta Poppelman* var syster till Catharinas mormor Emerentia Poppelman, vilkas mor var dotter till Emerentia Krakow. Men det var ett statustecken för handelsmännens döttrar att få stolrum på Nya södra läktaren i domkyrkan varför den 17.12.1717 båda Oluf Perssons döttrar madame *Britta Ekmarck* (uppenbarligen redan då gift med den senare *borgmästaren och kommerserådet Jacob Sahlgren*) och *mamsell Caisa Ekmarck* fick plats där i stolrum ett. *Brigitta Ekmarck* blev själv som änka en framgångsrik handlande. Hon lät bygga en av Göteborgs juveler huset på Norra Hamngatan öster om Ostindiska Huset (se 5.60). *Catharina Ekmarck* (död 21.2.1775, gifte sig 1/ med 1723 *handlanden Jöns Holst*, död omkr. 1750, i hans andra gifte och 2/ *landshövdingen över Göteborgs och Bohus län generalen och friherren Johan Fredrik von Kaulbars* (se 6.32).

Christina Stillman skänkte 1737 1 000 d smt till en läktare i Gustavi kyrka på villkor, att hennes döttrar Birgitta och Catharina för sig, barn och efterkommande skulle få äga ”den främsta stolen på vänstra handen om gången A”.

Christina Stillman (var död i febr.1746, se nedan) efterlämnade enligt bouppteckning 21.8.1747 en förmögenhet av 40 317 daler 25 öre smt, däribland bl.a. hus och gård vid Östra Hamnen med tapeter, som för 5 000 daler övertogs av mågen

kommissarie Jöns Holst.

som dessutom ägde en fastighet på nuvarande börstomten 6.32 (7.25) med ett uppenbarligen ännu förnämligare läge, där han och hans hustru Catharina var bosatta under det att denna gård uthyrdes.

Tillsammans med svägerskan kommerserådinnan Birgitta Sahlgren klagade kommissarien Jöns Holst den 8.2.1746 i ett brev till magistraten (EIIb:38) över att *madame Regina Sahlgren* (se 4.30) förmodligen sökt undanflykt att betala sin skuld till ”vår sahl moder och svärmoder Madame Christina Ekmarck till dess hennes son supercargeuren Jacob Greiff nästledet år hemkom från sin Ostindienresa”. Nu ville man ha betalt eftersom J. Greif var snart färdig för en sådan resa igen. Den 26 maj 1750 (EIIb:62) var det i stället kommerserådinnan Brigitta Sahlgren och landshövdingen Joh. Fredr. Kaulbars som begärde in-teckning i fru Brita Bolins på Kungsgatan belägna hus på grund av 300 d smt plus 99 d ränta i skuld. Pengarna var låntagna hos handelsmannen Ekmarck änka sal fru Christina Stillman.

På begäran av det Holstiska sterbhusets deltagare högvälborne Herr Generalmajor Johan Fredrik von Kaulbars och justitieborgmästare Busck och Olof Holst såldes enligt auktionskammarens protokoll på auktion 25.9.1750 hus och gård vid östra hamnen mellan Herr Erich Christophersons hus och gård å södra och herr Christian Arfwidssons å norra sidan med villkor, att justitieborgmästaren som laga hyresman skulle få njuta laga fardag till nästkommande påsk. Fastigheten inropades för 5 001 d smt av

handelsmannen Jacob Bockner,

som i oktober s.å. första gången lät uppbjuda den. Jacob Bockner fick burskap 15.11.1745. Redan 1753 begagnades gården av Handelsmannen Christian Arfwidsson

som den 30.6.1760 första gången lät uppbjuda en annan av handelsmannen Jacob Bockner ägd fastighet belägen i hörnet av Drottninge- och Korsgatorna (4.30) som handelsman Arfwidsson köpt på offentlig auktion den 10 juni s.å. i sådant stånd, som den befanns vid köptillfället för

8 300 d smt. (30-penning 376 daler 21 1/3 öre smt). Ännu 1785 ägdes gården 4.19 som ”trähus och kontor av ”handelsman och riddaren Herr kommerserådet Christian Arfvidsson & Compagnie”.

Christian Arfvidsson var född i Marstrand omkring 1717. Hans farfar, som hette *Arfvid Torkelson*, levde 1687, då han betalade för ett stolrum i Marstrands kyrka för sin hustru *Börta Olufsdotter* 1687. Hon gifte om sig med *Simon Petersson Basse*, en hårdför sjöfarare, vars ”travallier” vore värda en egen skildring. Börtas två söner med Arfvid Torkelsson blev båda rådmän och framgångsrika handelsmän i Marstrand såväl *Olof*, död 1714, vars barn kallade sig *Strandberg* som Christian Arfvidssons far *Torkel Arfvidsson*, född 1681, död 1737?. Torkel Arfvidsson gifte sig första gången 1705 med *Margareta Ström* f. 168 (4), död 1717. Hon var dotter till rådmannen i Marstrand *Olof Hansson*, död 1710 (av yngre släkten *Ström, af Ström*) och *Barbro Tormosdotter*, född 1661, död 1751 (av äldre släkten *Ström, Strömcrona*). Christian var det sjunde barnet i denna kullen och förefaller att ha kostat sin mor livet. Andra gången gifte Torkel sig 1718 med *Johanna Catharina Printz*, född 1691, död 1743. I det äktenskapet föddes fem barn. Torkels patronymikon *Arfvidsson* bibehölls som släktnamn av de fullvuxna bland barnen.

Christian Arfvidsson, som blev grosshandlare i Göteborg och kommerseråd, gifte sig första gången 174 (6) med (sin mors) brorsdotter *Christina Levina Ström* (född 1720?), död 1759. Hon var dotter till brukspatronen och grosshandlaren i Göteborg *Hans Olofsson Ström* och *Niclas Sahlgrens* syster *Anna*

Elisabeth Sahlgren (Syskonen Sahlgrens farmor var enligt Örnberg *Anna Barbro Sahlefeldt*, först gift med borgmästaren i *Gamla Lödöse Jon Eriksson*). Efter *Christina Levina Ströms* död gifte Christian Arfvidsson om sig 1759 med *Anna Margareta Nettelblad*, (född 1731, död i Göteborg 4.4.1763), dotter till grosshandlaren i Stockholm *Baltzar Nettelbladt* och *Margareta Küsel*. Christian Arfvidssons tredje äktenskap ingicks 1764 med *Margareta Christina Ekerman*, född 1740, död 6.7.1797, dotter till borgmästaren i Göteborg *Paul Ekerman* och *Christina Beata Häger*. – Själv avled Christian Arfvidsson 16.4.1799, 82 år gammal.

Christian Arfvidssons son med första hustrun *Niclas Arfvidsson*, född 1747, död 1813 i Karlstad, blev grosshandlare i Göteborg, brukspatron och bergsråd. Han gifte sig 1778 med sin andra styvmors systerdotter *Anna Margareta von Jacobsson*, född 1760, död 1816. Christian Arfvidssons söner *Hans* född 1753, död 1796 och *Olof* blev båda brukspatroner och var icke verksamma i Göteborg

Christian Arfvidsson ägnade sig inte som flertalet av Göteborgs övriga samtida framgångsrika affärsmän åt ostasiatisk handel. Han bedrev (Fröding BGHF:277–78) omfattande affärer på andra fält: utskeppning av trävaror var han den förste på platsen, drivandet av såväl sågverk vid Lilla Edet som vädersåg i Halland samt anläggningen av stora salterier i skärgården. Han verkade även för den besvärliga edsvägens förkortning och förbättring, särskilt för byggandet av en ny bro över Göta älv, som han till slut inköpte tillsammans med Sahlgren & Alströmer samt John Hall d.ä. Konkurrenterna inlämnade till Kungl. Maj:t en klagoskrift över hans monopolistiska avsikter (se Handelsföreningens minnesskrift).

Det fanns ingen organiserad handelsutbildning i Göteborg under 1700-talet utan de blivande köpmännen fick skaffa sig sin kunskap genom att praktisera hos de etablerade handelsmännen. Studerar man meritlistorna för de handelsbokhållare, som försökte bli självständiga köpmän genom att erhålla förening med Handels societeten visar det sig att Christian Arfvidsson var oslag-

bar som utbildare av de handelsmän, som under sista hälften av 1700-talet erhöll burskap som handelsmän.

Men Nemesis hemsökte även Christian Arfvidsson. Ernst Hörman, ger i en artikel ”Från Fastingsmarknadens glansperiod” (se Marknadsliv, redigerad av Christer Topelius, LT:s förlag, Borås 1970) följande skildring: ”Man brukade visst alltid klaga över en dålig Fasting men 1787 synes man ha haft en verklig anledning. Strax före marknaden hade ett av Göteborgs största affärshus, Christian Arfvidsson & Söner helt oväntat gått över ända, och då firman var engagerad i flera bruk och varit en av de största köparna, blev det allmän förvirring i affärerna. Åtskilliga av brukspatronerna hade icke fått slutlikvid för senaste året, andra hade icke kunnat inbetala sitt diskontolån till Järnkontoret och därmed avskurit sig möjligheten att få ett dylikt lån på ett helt år. Och till råga på olyckan hade endast en enda uppköpare infunnit sig, den sedermera så stormrike John Hall d.ä., som då i Göteborg drev handelsfirma i kompanjonskap med engelske konsuln Th. Erskine. Hall köpte vid tillfället upp 50–000 skeppund stångjärn till priser, som han själv dikterade. Härigenom gjorde han sig till landets störste affärsman i branschen och grundlade sitt sedermera så omfattande inflytande på den värmländska järnverksdriften ett inflytande, som att döma av uttalandena däruppi från tjugo år senare, under den olycklige sonens kamp för sin rätt, synes ha varit uteslutande av välgörande natur. Under alla omständigheter blevo åren i 1700-talets slut de bästa, som den värmländska järnverksdriften någonsin upplevde.” – Så långt Hörberg.

Liksom 4.18 ägdes 4.19 år 1800 av *grosshandlare Isaac Hentzell*, i det senare fallet kallad hans ödetomt.

År 1807 är det ”domprosten och biskopen Herr Doktor Wingårds hus” (uppbud 22.12.1806). *Landshövding Johan af Wingård* sålde halva 4.19 (uppbud 26.5.1834).